

Съгласно новия Закон за предучилищното и училищното образование, детската градина и училището имат отговорността и ресурсите да организират предоставянето на подкрепа на всяко дете и ученик, който в даден момент може да се нуждае от такава. Това означава и нова организация на работата. От една страна се формира координиращ екип, който проследява процеса на оценка и на дейности по обща подкрепа за всички деца и ученици и допълнителна подкрепа за децата и учениците със СОП, с хронични заболявания, в риск или с изявени дарби. Към педагогическите специалисти в детската градина и училището се присъединява и ресурсният учител. Досега той подкрепяше детето или ученика със специални образователни потребности в ресурсния кабинет или в класната стая, но като външен за организацията на училищните дейности специалист. Съгласно ЗПУО, сега ресурсният учител е постоянна част от екипа в детската градина и училището и работи в сътрудничество с останалите педагогически специалисти, учители, психолог, педагогически съветник, логопед, като подкрепя образователния процес на децата и учениците със специални образователни потребности, така че те да бъдат в най-голяма степен част от общността на класа (групата) и на училището (детската градина). В тази връзка, обръщаме поглед към профила на ресурсния учител. Потърсихме гледната точка на проф. Анелия Гърбачева, учен с принос към академичното и практическо знание за приобщаващото образование.

Проф. дн Анелия Гърбачева е преподавател по Специална педагогика в Педагогическия факултет на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, с научноизследователска дейност в областите специална педагогика и психология, методология на подготовката на учители и ресурсни учители, разработване на методики за функционално оценяване на глобалното развитие на децата. Проф. Гърбачева е ръководител на магистърската програма "Педагогика на деца със специални образователни потребности" във ВТУ "Св. св. Кирил и Методий", на квалификационния модул "Инклузивното (приобщаващото) училище" в НИОКСО-Банкя и на научно-изследователски проекти.

Нейните монографии включват: "Екологичният подход в инклузивното образование", "Участие в образователния процес на 6-9 годишните деца в състояние на интелектуална недостатъчност (През погледа на изследователската практика)", "Методика за функционална оценка и работа с деца с умствена изостаналост и аутистичен спектър на развитие".

В дисертационния труд на тема „Хронотопография на прехода от образователна интеграция към инклузия. Импакт за познавателното и социалното развитие на децата в състояние на интелектуална недостатъчност“ е разработен концептуалният модел на процеса на образователна интеграция в българското училище, основан на съвременни теоретични възгледи с доказана научна престижност. Повече за работата на проф. Гърбачева можете да прочетете на нейния уеб сайт: <http://e-psychoeducation.eu/>

За нас е удоволствие да представим втората част на нейния основополагащ текст за ресурсния учител.

Компетентностите на ресурсния учител

Разработеният професионален профил се основава изцяло на образователната ни действителност. Той е вдъхновен от ежедневната практика и професионалните взаимоотношения в училището, а така също и от работата на изследователите по приобщаващо образование от различни страни, като се позовавам на екипа по Специална педагогика във Висшите педагогически училища на Вод и Вале (Швейцария)¹.

Създаденият модел е изграден на принципа на мозайката - всяка част допълва цялото, за да се даде пълната картина на педагогическата подкрепа в училище. В резултат, имаме пред себе си единен образ на *ресурсния учител*. До него, във функционална обвързаност са и останалите действащи лица в образователния процес.

Яснотата на компетентностите, на задълженията и отговорностите са в основата на *адаптацията* на образователната среда и обучението, на успешното *сътрудничество* и екипната работа в училище. Именно затова, всеки от участниците в образователния процес може да потърси и да намери своя отговор на въпроса „кой е ресурсният учител?“.

По този начин, *директорът* като на длан вижда своите отговорности по осигуряване на необходимите професионални и материални ресурси за допълнителната подкрепа на децата и учениците със специални образователни потребности и за тяхното активно участие в образователния процес. От своя страна *учителите* може да се запознае и да разсъждава за същността на допълнителната подкрепа, за начините на планирането, на организацията и предоставянето ѝ. *Ресурсният учител* може да се погледне като „в огледало“ и да направи самооценка за начина си на работа и да планира професионално самоусъвършенстване. Информацията е полезна и за *родителите*, защото позволява формиране на балансирани очаквания към училищните постижения на техните деца.

Представеният модел остава важен и за самата *академична общност*, защото може би няма по-висока отговорност от тази тя да има капацитета и готовността за провеждането на всички форми на обучение на педагогическите специалисти, респективно, на учителите и ресурсните учители, с оглед на хармонията между научноизследователските търсения и актуалните потребности на образователната система.

---

¹ Référentiel de compétences élaboré en collaboration entre HEP Vaud et HEP-VS, Version 2012. Formation des enseignant-e-s spécialisé-e-s. Compétences professionnelles dans le champs de la pédagogie spécialisée.

Кой е ресурсният учител ?

Ресурсният учител е една от новите фигури в образователната система в България и в редица други страни. Той е педагогически специалист с квалификация в областта на специалната педагогика и приобщаващото образование. Като активно практикуващ учител е отговорен за подготовката, организацията и провеждането на индивидуалната образователна програма на група от 2-8 деца и/или ученици със специални образователни потребности. Основната му функция е осигуряването на периодичната или постоянната педагогическа подкрепа на образователния процес, реализирана в седмичната заетост от 40 часа, от които 18 са за работа в клас и индивидуална работа, 10 – за подготовка на общодидактически ресурси, 10 – за съвместна работа с учителя на класа и за екипна работа с други специалисти и с неспециалисти, 2 – за консултации и извънкласна дейност. Фокусът на дейността е осигуряването на необходимите *ресурси* за педагогическата подкрепа на обучението с оглед на индивидуалните способности и потребности.

Компетентностите на ресурсния учител

1. Област на академични компетентности:

Знания за децата и учениците със специални образователни потребности, образователната интеграция и приобщаващото обучение

В първата група компетентности е вплетена в процесите на организираното обучение и показва личните достижения на професионална осведоменост. Тя събира основните знания и умения, необходими за познаване на децата и учениците, с които ресурсният учител работи. Критичният поглед, който се изисква за всяка високо специализирана професия е гарантиран от познаването на различните модели на тълкуване на особеностите в развитието и класификациите на уврежданията, от една страна и на теориите и практиките на специалната педагогика и приобщаващото образование, от друга страна. Само познавайки тези области в тяхното развитие, ресурсният учител ще има възможност да направи аргументиран избор за използването на една или друга теория в своята практика с децата.

Компетентности	Описание
1. Придобиване на знания за децата и учениците със специални образователни потребности	1.1. Знания за основните състояния (описание, класификации, характеристики), базирани на най-новите познания на специалната педагогика и психология. 1.2. Познаване на референтни теории и научноизследователски факти от областта на специалната педагогика и психология, инклузивната (приобщаващата) педагогика и психология (аспекти на глобалното развитие и хетерогенния клас).
2. Знания за процесите на образователната интеграция, принципите и моделите на инклузивното (приобщаващото) обучение.	2.1. Знания от областта на философията, социологията, педагогиката и психологията на приобщаващото образование и култура. 2.2. Познаване на референтни теории и стратегии за управление и подкрепа на образователния процес и социалните отношения.
3. Формиране на базови умения за тяхното приложение в практиката	3.1. Създаване на условията за адаптация на образователната среда към детето и ученика, и адаптацията на детето и ученика към образователната среда (детска градина, училище, професионално училище). 3.2. Избор на теоретичните знания в съответствие с потребностите на всяко дете или ученик със специални образователни потребности.

2. Област на педагогически компетентности:

Индивидуално, диференцирано и приобщаващо обучение – преподаване и учене

Втората група компетентностите са основани на познанието на педагогическата ситуация, процесите на преподаване и учене, и подходите и методите на обучение, чрез което се направлява подкрепата на образователния процес. Определящи са уменията на ресурсния учител за индивидуална и диференцирана работа с детето, основана на познаване на потребностите му и съдържаща краткосрочни образователни цели, а така също и постоянно оценяване на напредъка. Включени са умения за групово обучение и за организиране на образователната среда в класа за по-добро учене, участие и самостоятелност на децата.

Компетентности	Описание
4. Познаване на образователния процес и педагогическата ситуация, на процесите на преподаване и учене с оглед на диференциацията на дидактическите подходи и методите на обучение и базирани на индивидуалните способности и образователните потребности, на интересите и очакванията на децата и учениците със специални потребности	<p>4.1. Организация на образователния процес, базирана на многообразието на групата и класа.</p> <p>4.2. Определяне на образователните цели, основани на избора и адаптирането на знанията по отделните дисциплини, съобразно образователните потребности на детето и ученика и на неговите училищни умения, и професионални очаквания.</p> <p>4.3. Организация и провеждане на работа в клас, на индивидуална и групово обучение, в съответствие с поставените цели и интересите на децата и учениците (предвиждане и контрол на срещаните трудности).</p> <p>4.4. Създаване на условия за развитие на самостоятелността на децата и учениците чрез структуриране на дейността (организация на пространството и времето за изпълнение, съобразяване с индивидуалния ритъм на работа).</p> <p>4.5. Избор, разработване и ползване на различни дидактически помагала и технически средства, прилагани диференцирано според интересите, трудностите, ритъма, възрастта и спецификата на учене на децата и учениците.</p>
5. Управление на процесите на преподаване и учене	<p>5.1. Адаптиране на преподаването на нивото на знанията и уменията на детето и ученика, адаптиране на образователната среда с цел осъществяване на диференцираното обучение.</p> <p>5.2. Предоставяне на възможностите за участие на детето и ученика в образователната ситуация и осигуряване на необходимите ресурси за процесите на учене.</p> <p>5.3. Предоставяне на достъпни образователни задачи, социални роли и изяви, чието изпълнение гарантира проявата на обществено признание (от учителя, групата, класа).</p>
6. Провеждане на различни видове оценяване в контекста на специално педагогическата и общообразователната	<p>6.1. Наблюдение и оценяване на индивидуалните постижения и на глобалното развитие на детето и ученика със специални образователни потребности.</p> <p>6.2. Познаване и прилагане на разработени методи и средства за функционално оценяване на индивидуалното развитие, активното участие и училищните постижения.</p>

практика	6.3. Информирание на детето и ученика, родителите и всички партньори за напредъка и постиженията с оглед на поставените образователни цели.
----------	---

3. Област на компетентности:
Възпитание и формиране на социално поведение

Приобщаващото образование е преди всичко комплекс от социални нагласи и отношения. Именно затова отговорността на ресурсния учител е насочена както към подкрепа на психологическия климат в класа и училищната общност, така и за възпитание на отношения на уважение и себеуважение в учениците.

Компетентности	Описание
7. Създаване на положителен психологически климат с цел подкрепа на участието на децата и учениците със специални потребности	<p>7.1. Създаване на условия за човешки взаимоотношения и поведение на приобщаване с цел улесняване на образователната интеграция и участието на децата и учениците със специални потребности в учебния процес.</p> <p>7.2. Създаване на климат на уважение, сътрудничество и подкрепа, неприемане на всяка форма на дискриминация в социален и познавателен план.</p> <p>7.3. Подкрепа на детето и ученика да разбере своите способности и ограничения с цел насърчаване на неговото участие.</p> <p>7.4. Недопускане на възможни конфликти в отношенията и овладяване на съществуващите.</p>
8. Формиране на социално поведение	<p>8.1. Направляване и подкрепа на децата и учениците при усвояването на социални роли и поведения, свързани с училищните изисквания и правила.</p> <p>8.2. Съобразяване, уважение и познаване на межкултурните различия.</p> <p>8.3. Насочване на децата и учениците към проява на приятелски чувства и отношения, готовност за подкрепа, формиране на умения за ръководене на класа и групата с оглед на успешното изпълнение на училищни задачи.</p> <p>8.4. Подкрепа на процесите на приобщаване на всички деца и ученици в училището и в общността.</p>

**4. Област на компетентности за професионално сътрудничество:
Сътрудничество и работа в мултидисциплинарен екип**

Приобщаващото образование не е самотно усилие, на един учител, на един специалист. То е преди всичко екипен труд. Сътрудничеството на ресурсния учител на различните нива – при изготвяне на училищните политики, при реализиране на училищните практики и с участниците в процеса на подкрепата е условие за успеха на всеки и най-вече, за общия успех на всички.

Компетентност	Описание
9. Работа в мултидисциплинарен екип в духа на партньорство и с фокус върху ученика и неговото развитие	9.1. Активно участие в подготовката на годишния учебен план на училището и на центровете за подкрепа на личностното развитие. 9.2. Участие в определянето на състава на мултидисциплинарния екип за всяко дете и ученик с цел изготвяне на индивидуално адаптираната образователна програма. 9.3. Изготвяне на програма за сътрудничество на всички специалисти с родителите. 9.4. Оказване на експертна подкрепа на преподавателския състав на училището и други партньори. 9.5. Информиране на детето и ученика, родителите и всички партньори за напредъка и постиженията на детето и ученика с оглед на поставените и постигнатите образователни цели.
10. Работа с учителя на класа	10.1. Изготвяне на седмичен график за съвместна работа. 10.2. Предоставяне на постоянна педагогическа подкрепа на учителя на класа, основана на съвместен подбор и диференциране на образователните цели, задачи, съдържание и дейности, подбор на дидактическите средства на работа с оглед на тяхното индивидуално предназначение. 10.3. Редовно обсъждане на тенденциите в развитието на способностите, определянето на образователните потребности и постигане на поставените цели. 10.4. Обсъждане на начините за публично оценяване на училищните постижения и предоставяне на обществено признание за детето и ученика (от учителя, групата, класа). 10.5. Обсъждане на начините за количествено и качествено оценяване. Обсъждане на нивата на оценяване в клас и въвеждане на варианти за самооценяване.
11. Работа с педагогическите специалисти	11.1. Разработване на програма за сътрудничество с другите педагогически специалисти, съобразно състава на мултидисциплинарния екип за всяко дете и ученик – учители, психолог, логопед, педагогически съветник, възпитател, социален асистент.

	11.2. Планиране, организиране и провеждане на консултации, обучителни семинари, текущи оценявания и обмен на информация относно състоянието и напредъка в развитието на детето и ученика.
12. Работа с родителите и близките	12.1. Разработване на програма за екипна и самостоятелна работа с родителите. 12.2. Планиране, организиране и провеждане на постоянна консултативна и образователна дейност с родителите.
13. Работа с други неспециалисти	13.1. Разработване на програма за включване и участие на приятелите на децата и учениците, на доброволци и представители на НПО. 13.2. Консултиране и подготовка на „неспециалистите“ за участие във формите на педагогическата подкрепа в училищните и извънучилищните дейности.

5. Област на социални и граждански компетентности:

Работа в общността

Приобщаващото училище не е цел само за себе си, то е условие за изграждане на приобщаваща общност, култура и общество. Затова на ролята на ресурсния учител като медиатор към по-широката общност и като гарант за противодействие на практиките на изключване е отделено специално внимание.

Компетентност	Описание
14. Реализиране на дейности с отзвук в общността	<p>14.1. Изпълняване на дейности по информираност на училищната и родителската общност чрез представяне на материали за процесите на образователната интеграция, социалните отношения в хетерогенния клас, отношенията в мултидисциплинарния екип и трансформациите в образователната практика.</p> <p>14.2. Изразяване на критичен и конструктивен поглед чрез провеждане на дискусии по въпросите на приобщаващото образование, основан на философско-социологични и културални възгледи за еволюцията на образователната система.</p> <p>14.3. Проучване и анализ на търсенето на допълнителната подкрепа и насочване на децата, учениците и семействата към предлаганите образователни и социални услуги в различните учреждения.</p>
15. Професионална, социална и гражданска позиция спрямо основни трудности в обществените отношения	<p>15.1. Заемане на критична и аргументирана позиция по повод на базовите понятия – недостатъчност, неспособност, инвалидност, нормалност, интеграция в контекста на училището и на обществената позиция, която училищната общност заема.</p> <p>15.2. Свобода в представяне на социалните ценности, убеждения и крайната цел на образованието на учениците със специални потребности с оглед на тяхната професионална реализация.</p>
16. Етична позиция	<p>16.1. Прилагане на принципа за обучаемост на всеки ученик и на правото да постига прогрес в ученето и научаването.</p> <p>16.2. Позоваване на етичните и нравствени принципи в професионалните отношения и при вземането на решения.</p>

**6. Област на компетентност за кариерно развитие:
Актуализация на знания и кариерно развитие**

Приобщаващото образование е непрекъснат процес на развитие. Затова е непрекъснат и процесът на учене и на само-рефлексия.

Компетентност	Описание
17. Продължаващо обучение, актуализация на знанията и кариерно развитие	17.1. Продължаващо обучение и актуализация на знанията с оглед на потребностите, възникващи в образователната практика. 17.2. Създаване на тематична програма за участие в обучения и квалификации, които гарантират улеснение на разработването на индивидуалната образователна програма. 17.3. Придобиване на знания за отделните състояния на атипично развитие и за обучението и развитието на всеки ученик. 17.4. Планиране на участие в научноизследователски проекти на университетски екипи.

В заключение

Към обстойния списък от компетентности могат да бъдат прибавени и други, и това потвърждава, че подготовката на ресурсния учител е сложен и продължителен процес, който не завършва с излизането от Университета. Напротив, той продължава и в следващите етапи на кариерно развитие, а когато става въпрос за организирани форми на продължаващо обучение на педагогическите специалисти, респ. на ресурсните учители би следвало да се знае, че резултатът от това обучение рефлектира както в тяхното самоусъвършенстване, така и в усъвършенстването на училищната система.

Стремежът към постоянство в професионалната квалификация е свързан преди всичко с личната нагласа да се научиш да учиш и в същото време да започваш отново да учиш, или да се научиш да продължаваш да учиш, казва Едгар Морен. Свързан е също и с убедеността на директорите на училищата и детските градини, че когато учителите учат, за да учат по-добре и учениците, се постига усъвършенстването и на образователната система.